

A Száhel övezet biztonságpolitikai kihívásai, és az ezekre adható válaszok az Európai Unió részéről

Tartalom

Bevezetés	2
1 Általános háttér-információk.....	4
2 A biztonságpolitikai fenyegetések mögött meghúzódó tényezők	7
2.1 Az éghajlati, természeti és földrajzi adottságokból fakadó kihívások.....	7
2.2 Egészségügyi, szociokulturális és történelmi faktorok.....	9
2.3 A természeti feltételekhez kapcsolható konfliktusok	11
2.3.1 Földművelő vs. pásztorkodó	11
2.3.2 Önálló bányák	12
3 Szervezett bűnözés és radikális iszlamizmus: alternatívák a politikai és gazdasági vákuumra	13
3.1 Térnyerésük okai	13
3.2 Szervezett bűnözés.....	14
3.3 Értjük, de mégsem: dzsihádistá-szalafista terrorizmus a Száhelben	15
4 Gyenge állam	18
5 Az EU és Afrika: intézményesített szerepvállalás	20
5.1 Közös Afrika – EU stratégia.....	20
5.2 Stratégia a Biztonságért és Fejlődésért a Száhel övezetben	21
5.2.1 EUCAP Sahel Niger	22
5.2.2 EUTM Mali	22
6 Az Európai Unió válaszlehetőségei, a Száhel stratégia keretrendszerében	23
6.1 Szükségesség és hatékonyság	23
6.2 A kialakult kihívásokra adható reakciók és a további válságok megelőzése	24
Összefoglalás.....	28
Mellékletek.....	29
Hivatkozásjegyzék.....	32

Bevezetés

Az elmúlt évek eseményeinek köszönhetően a médiából még azok is hallhattak Maliról, Nigerről, az al-Kaida észak-afrikai szárnyáról és a fegyveres összecsapásokról, akik még azt sem tudták, hogy léteznek ilyen országok. Azonban az információk csak egy-egy kiragadott részletet érintettek. Milyen folyamatok lehetnek a háttérben? Egyáltalán, miért lázadtak fel a saját kormányuk ellen? Vajon tényleg csak ennyire egyszerű lenne a megoldás, hogy az európai országok csapatokat küldenek és a kormánnyal szembeni erőket leverik? Ha nem, akkor az Európai Unió milyen egyéb segítséget nyújthat a Száhel országainak? Ezeket hogyan tudja megvalósítani? Dolgozatomban ezekre keresem a választ. A „Miért?” és a „Hogyan?” kérdéseket állítom középpontba, hiszen a problémák megértéséhez és sikeres megoldásához elengedhetetlen, hogy a kérdéseket állandóan feltegyük és igyekezzünk meg is válaszolni őket.

Ugyanakkor nem célom a bukott állam definíciójával foglalkozni. Egyrészt, mert mostanában szinte mindenhol erre hivatkoznak, mint mindent megmagyarázó fő okot. Másrészt pedig minden ország, minden terület számos egyéni, specifikus problémával is küzd a térséget érintő általános kihívásokon kívül.

Az 1. fejezetben egy rövid ismertetőt adok azokról a földrajzi, kulturális, és történelmi jellegzetességekről, amelyek Malit, Mauritániát és Nigert, a Száhel három leginkább sérülékeny államát jellemzik.

A 2. fejezetben bemutatom a veszélyforrásokat, amelyek kiindulópontokként szolgálhatnak egy konfliktusnál. Ezeket három kisebb részre tagoltam a könnyebb érthetőség miatt.

Ezt követően a 3. fejezetben elemzem a konfliktus eszkalálódásához vezető elemeket: a szervezett bűnözést és a radikális iszlamizmust.

A 4. fejezetben bemutatom az államok két legfontosabb hibáját, véleményem szerint az egész probléma gyökerét: a korrupciót és a decentralizáció hiányát.

Az 5. fejezetben szemléltetem az Európai Unió azon keretrendszeit, amelyek összefoglalják a különböző, már működő kezdeményezéseket, projekteket és alkalmazott mechanizmusokat a Száhelben. Röviden, tényszerűen bemutatom a két, jelenleg is működő missziót.

Végül a 6. fejezetben az Európai Unió válaszlehetőségeit figyelembe véve felvázolom a támogatások optimális rendszerét, és a lehetséges együttműködési kereteket a Száhel országaival.

Az összegzésnél ismertetem a dolgozatom főbb eredményeit, levonom a konzekvenciát a bevezetésben feltett kérdésekre adott válaszaimból.

1 Általános háttér-információk

Ahhoz, hogy a Száhel övezetet érintő problémákat megértsük, mindenképp szükséges ismernünk a földrajzi-természeti adottságait, illetve a változatos történelmének a hatásait. Ugyanis ez a két tényező jelentősen befolyásolja a térség biztonságpolitikai kihívásait, és az azokra adható válaszokat.

A régió a Szaharától délre helyezkedik el, Szenegáltól egészen Eritreáig egy vékony övet alkotva a 12. – 20. szélességi fokok között. Északi része sivatag, félsivatag, az egyenlítő felé haladva a csapadék növekszik, és alakul át az éghajlat trópusivá. Az sivatagos részeken az állam hatalma nem, vagy csak időszakosan terjed ki, így a bűnszervezetek, csempészek, terroristacsoportok az elmúlt bő évtizedben itt megfelelő terepet találtak a tevékenységük kiterjesztéséhez és megerősítéséhez.

Az Európai Unió külpolitikája a térséget két régióra bontja.¹ Dolgozatomban a Száhel keleti országaival (Szudán, Etiópia, Eritrea, Szomália) nem foglalkozom, fő célországok Mali, Niger, Mauritánia, kisebb mértékben Algéria, Burkina Faso, Csád, és Nigéria.

A régióval kapcsolatos másik fontos tényező, hogy a Száhel gazdaságai nagyban függenek a csapadéktól, ez a mezőgazdasági termelés alapja, a GDP-jük meghatározó részét alkotja. Ennek köszönhetően a nagyobb szárazságok, áradások, hőmérsékletingadozások, illetve egyéb természeti katasztrófák exponenciálisan hatnak ezekre az országokra. Ehhez hozzájárul még a nem megfelelő egészségügyi ellátás, a kezdetleges infrastruktúra és a hiányos pénzügyi források. Egyes országok rendkívül gazdagok bizonyos ásványkincsekben, de a paternalizmusnak, az „urambátyám”- rendszernek köszönhetően, csak a szűk vezető elit rendelkezik a javakkal, a befolyó pénzmennyiség nem kerül újraelosztásra. Ráadásul ezek a természeti kincsek csak az ország bizonyos részein találhatók meg, aknázhatók ki gazdaságosan, így az ezeken a területeken élő népcsoportok sem szívesen osztoznak a bevételeken. Az ásványkincseknek köszönhető (térség egyéb bevételi forrásaihoz képest rendkívül magas) bevételek és az a tény, hogy fegyverekhez szinte mindenki hozzájuthat, egy olyan veszélyes elegyet alkot, ami bármikor helyi, regionális konfliktussá eszkalálódhat.

A Száhel országai gyarmatok voltak, és mint ilyeneknek, a gyarmattartó országok húzták meg a közigazgatási határaikat a saját önös érdekeik szerint. A dekolonizáció után ezek a határok váltak az államhatárokká, semmibe véve a területeken élő népek jogait, területi

¹ Afrika Szarva és Száhel öv

elhelyezkedésüket.² A komolyabb konfliktusokat megelőzve, ami dominóeffektushoz vezetett volna, az Afrikai Egység Szervezetének tagállamai egyhangúan megszavazták a határok sérthetetlenségét. Ennek az eredménye az lett, hogy az országok számos népcsoportból állnak, jelentős részüknek a lakóterületét a határok keresztülvágják, de ami a legfontosabb, és sajnos általánosságban elmondható, a vezető pozícióban lévők mindenképp fenn akarták/akarják tartani a status quót. A körülményektől, a fegyveres egyensúlytól függően, a népcsoportok fellázadása a kormányok ellen általánossá vált. Céljaik főképp a politikai jogok kiszélesítésére, érdekeik képviseletére a kormányzatban, szuverenítésre, illetve nemzeti önrendelkezésre irányultak.

Ehhez szorosan kapcsolódik, hogy vajon a marginalizált népcsoportok mennyire fogékonyak a különböző radikális nézetekre, köztük szalafista-dzsihadista felfogásra, amit az AQIM, Boko Haram, illetve más, a térségben aktív terroristacsoportok képviselnek. Itt röviden kitérnék ennek a nézetnek a jellegzetességeire: maga a salafi szó legfőképp Mohamedre és követőire/társaira utal³, ezért az elmélet központi eleme az eredeti iszlámhoz, Koránhoz és szunnához⁴ való visszatérés. Az élet minden döntését és cselekedetét erre kell alapozni. Mindezekből következik, hogy a végső céljuk egy iszlám állam létrehozása, a kalifa irányításával. A dzsihadista-szalafista csoportok ezt erőszakkal akarják elérni (Wiktorowicz, 2001).

Ezek a szervezetek a gyenge központi kormányzatoknak, a porózus határoknak, illetve a marginalizált emberek kilátástalanságának köszönhetően, fokozatosan erősebbek lettek az elmúlt években, létrehozva államot az államban.

Kadhafi rendszerének összeomlása után vált kritikussá a helyzet a térségben: megszámlálhatatlan fegyver áramlott ki a katonai raktárakból, nem csak kézfegyverek, hanem többek között föld-levegő rakéták, gránátvetők és tankelhárító rakéták is. A rezsim hadseregében szolgált zsoldosok visszatértek hazájukba, ahol munka és megélhetés híján folytatták fegyveres tevékenységüket, vagy már aktív csoportokhoz csatlakozva, vagy újakat kialakítva. Ezt tekintem a látványosabb hatásának a líbiai válságnak. Azonban egy kevésbé szembeötlő, de hosszabb távon jelentős hatású, hogy megszűntek a hazautalások a Líbiában munkát vállalók részéről. Akár a zsoldról vagy az egyszerű munkások fizetéséről beszélünk,

² Itt újra felvetődik az önrendelkezési jog vs. területi integritás „örök”, de legalábbis régóta fennálló ellentéte, és hogy az önrendelkezési jogot egyéni vagy kollektív jognak tekintjük-e.

³ De beleértik az első három nemzedékét is a muszlimoknak, mivel ők még Allah prófétájától tanulták az iszlámot. Ezért csak ők ismerhetik a vallás tiszta értelmezését.

⁴ Szunna: Egyfajta szokásjog, beletartoznak a próféta és társainak a cselekedetei és tanításai.

nagyságrendekkel meghaladta a szubszaharai fizetés mértékét, és a család megélhetését biztosította. Hazatérésükkel ezek a bevételi források megszűntek.

A természeti csapások kiszámíthatatlanságának és a fegyveres csoportok tevékenységének köszönhetően több százezer ember kényszerül elhagyni a lakóhelyét és válik belső (IDP) vagy külső migránssá. Legfőképp a környező régiókba vagy az óceánparti nagyvárosok peremkerületeibe vándorolnak. A népmozgások a fogadó területek ellátó képességeit még tovább csökkentik, akár a földrész belső területeit, akár a nagyvárosokat vesszük figyelembe. Ez a migráció változásához, távolabbi területekre történő vándorláshoz (akár Európa) is vezethet.

2 A biztonságpolitikai fenyegetések mögött meghúzódó tényezők

Az első fejezetben a céloom azoknak a különböző nehézségeknek a bemutatása, amivel a Száhel övezetben lévő országoknak szembe kell nézniük. Ezeknek a sokszínűsége, variációs lehetősége régióként, országonként, de még kisebb területeket megfigyelve is igen eltérő. Ezért további tagolást alkalmazok, ami alapján könnyebben és jobban megérthetőek azok az ok-okozati kapcsolatok, amelyek egy pókhálót alkotva minden területét érintik a megvizsgált országoknak. Meghatározzák a lehetséges alkalmazkodási alternatívákat, válaszreakciókat. Mindazonáltal nem szabad elfelejteni, hogy önmagában egyik tényező sem kiemelkedően fontosabb a másikinál, hanem a köztük lévő kölcsönhatások, átfedések, kauzális kapcsolatok adnak egy olyan komplexitást, amitől ennyire nehéz a helyes megoldások megtalálása.

A széleskörűséget és relevanciát szem előtt tartva főként az OECD⁵, az UNEP⁶ és az OASIS⁷ Kezdeményezés elnevezésű projekt tanulmányköteteire fogok támaszkodni. Egyrészt ezeknek a készítésénél afrikai szervezetek és szerzők is részt vettek, másrészt a nemzetközi szervezetek átfogó jellegüknek, helyi irodáiknak, jelenlétüknek köszönhetően jobban rálátnak a lokális, regionális folyamatokra.

2.1 Az éghajlati, természeti és földrajzi adottságokból fakadó kihívások

Ezek azok a hatások, amelyek a népesség megélhetését, annak élelmiszerbiztonságát közvetlenül befolyásolhatják. Miért is fontosak? Mert a Száhel lakosságának nagyjából 80 %-a függ a természeti erőforrásoktól. Exportjuk jelentős részét adja a mezőgazdaság és az ásványkincsek kitermelése. Ezek a szektorok a népesség több mint felét ellátják munkával, jövedelemmel, tehát biztosítják a megélhetésüket (UNEP, 2011 7. old.). Ráadásul a szub-szaharai Afrika teljes szarvasmarha állományának a 25%-a, birka állományának 33%-a és kecske állományának 40%-a a Száhelben van (UNEP, 2012, 19. old.). De ami a legfontosabb, az élelmiszertermelés több mint 90%-át a csapadékigényes mezőgazdaság biztosítja (OECD, 2013, 19. old. , OASIS, 2012, 15. old.).

Négy olyan klímaváltozót emelek ki, amelyek ingadozásai legfőképp hozzájárulnak az élelmiszerbiztonság csökkenéséhez ezek: csapadékmennyiség, áradások, hőmérsékletemelkedés és aszály⁸.

⁵ Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete (Organisation for Economic Co-operation and Development)

⁶ Az ENSZ Környezetvédelmi Programja (United Nations Environment Programme)

⁷ Organizing to Advance Solutions in the Sahel (úgy lehetne fordítani, hogy: Szerveződés a Megoldások Elősegítéséért a Száhelben)

⁸ Az UNEP honlapján két nagyon érthető és figyelemfelkeltő térkép van a Száhel öv éghajlati kihívásairól.

Csapadékmennyiség: Az 1970-es évektől számított adatokat megfigyelve egyes területeken jelentős csapadéktöbblet van, míg máshol az évi átlagos csapadékmennyiség folyamatosan csökken (UNEP, 2011, 35. old.). Ez a kisebb probléma, a nagyobb, hogy a lehulló mennyiség sem területileg, sem időben nem egyenletesen oszlik el. Így egyes vidékeken rövid idő alatt az évi mennyiség jelentős része leesik, míg más területeken alig hull csapadék. Ennek direkt következménye a felső termőréteg csökkenése vagy eltűnése, tehát a mezőgazdasági művelés alá vetett területek termelési hatékonyságának csökkenése.

Áradások: A vizsgált időszak alatt a legtöbb áradás Burkina Fasóban, Niger déli, illetve Nigéria északi részén volt, de Mali délkeleti részén és Szenegál északi részén is legalább 7 alkalommal öntöttek ki a folyók. Az elemzések alapján egyre gyakoribbak, hevesebbek lettek, nagyobb területet érintenek (UNEP, 2011, 46. old.). Az emberek nincsenek kellőképpen felkészülve - hogy miért, arra kitérek a későbbiekben -, emiatt az árvizek súlyos következményekkel járnak: sok halálos áldozat, állatállomány csökkenése és tönkrement termés.

Hőmérsékletemelkedés: Az adatok alapján 1976 és 2006 között a terület és a lakosság több mint 50 % tapasztalt meg fél és 1 % közötti hőmérsékletemelkedést, ennél fél fokkal többet a lakosság 15%, az összterület 30% (UNEP, 2011, 34. old.). Ennek direkt hatása még nem érzékelhető. Viszont az a határsáv van kitéve a legnagyobb veszélynek, ahol különválnak a pásztorkodó és földművelő életmód, és ahol már most kevés a rendelkezésre álló megművelhető terület.

Aszály, kritikus szárazság: Aszályos időszakok eddig is jellemezték a térséget, amihez alkalmazkodni tudtak a helyiek. 1970-től kezdve máig tart egy hosszabb időszak, amit ugyan megszakít 1-1 esősebb év, de lényegében folyamatos (UNEP, 2011, 28. old.). Ez főképpen négy országot érint: Mauritánia, Mali, Niger és Csád, észak felé haladva egyre erőteljesebben. Az elmúlt években itthon is megtapasztalhattuk, mi történik akkor, ha nem esik kellő mennyiségű csapadék: termés elszárad, nem fejlődik ki rendesen, a raktárakban eltárolt növények (főként gabonára gondolok) mennyisége jelentősen lecsökken, vagy elfogy. Ha nincs megfelelő mennyiségű ivóvíz és/vagy takarmány, az állatállomány is megtizedelődik.

Ezeknek az éghajlati tényezőknek megvannak az egyedi jellegzetességeik, területi lefedettségük. Azonban mindegyikre jellemző, hogy az elmúlt évtizedekben gyakoribbak, hevesebbek és kiszámíthatatlanabbak lettek, ergo az alkalmazkodás hozzájuk egyre nehezebb, és több cselekvést kíván. Hatásuk kifejezetten érvényesül az alábbi két földrajzi adottságnál:

Ásványkincsek, nyersanyagok: Ércekben, nemesfémekben, szénhidrogénekben az országok exportra elegendő mennyiséggel rendelkeznek⁹, egyeseknél pedig szinte az egész gazdaság ezek kiaknázására épül. A kitermelést javarészt külszíni fejtéssel végzik, aminek a direkt következményei a környezetszennyezés (ivóvíz, termőföld), erdőirtás és akár egész falvak áttelepítése más területekre. Viszont a szélsőséges időjárás megnehezíti a bányák megközelítését, vagy akár védelmüket is a fegyveres támadásoktól.

Növényzet, erdőgazdálkodás: Szorosan kapcsolódik az előző ponthoz. Hiába függ tőle a lakosság, az ásványkincsek kitermelése, újabb területek bevonása a fölművelésbe prioritást élvez (rövidtávú vs. hosszú távú gondolkodás). Folyamatosan csökken az erdővel borított területek nagysága, aminek több káros kihatása is van. A megélhetést továbbra is szem előtt tartva a legfontosabb, hogy így nem lesz, ami megfogja a talaj felső termőrétegét, és az intenzív esőzések, áradások ezt a réteget nagyon hamar elmossák, és a termőföldek hatékonysága, termésmennyisége lecsökken.

2.2 Egészségügyi, szociokulturális és történelmi faktorok

Ugyanolyan fontossággal bírnak, mint az előzőek, de már az általános nemzetközi figyelem nagyobb irántuk, hiszen az átlagember a médiából a különböző etnikai és egészségügyi problémákról hall leginkább. Tény, hogy etnikailag a Száhel övezet is rendkívül tagolt, a mesterséges határok pedig ezt a tagoltságot csak még jobban kihangsúlyozzák. Azonban sokan szeretik mostanában a térség konfliktusait kivetíteni pusztán etnikai ellentétekre, amivel én nem értek egyet. Számomra ez úgy hangzik, mint egy „nincs jobb” megoldás.

Kiemelkedő probléma a demográfiai robbanás. Ehhez pár adatot mutatok, hogy érzékeltessem: a népesség a világon itt növekszik a leggyorsabban, 2.8%-os évi növekedés több mint a duplája a világotlagnak, a lakosság 42% - a 14 év alatti. (UNEP, 2011, 16. old.). Mindez egy olyan térségben, ahol 300 milliónál többen élnek, a megművelhető területek száma már most is korlátozott, a népesség nagy része napi 1 \$ alatt él, és az alultápláltság népbetegség. Nem nehéz belegondolni, ha a növekedés tovább folytatódik, az milyen következményekkel járhat a régióra vagy akár egész Afrikára.

⁹ Mauritánia: vasérc, arany, réz
Mali: arany
Niger: uránérc
Csád: olaj
Burkina Faso: arany

Miért lehetséges ekkora növekedés? Erre a válasz meglepően egyszerű a helyzet általános összetettségéhez képest. A nők helyzete, fiatalkori házasodás, nem tervezett terhességek, fertőzések elterjedtsége, magas csecsemőhalálozás, fogamzásgátló módszerek ismeretlensége és nem alkalmazása azok az okok, melyeknek köszönhetően a népesség rohamosan növekszik. A nők fiatalon mennek férjhez, semmi alternatívájuk, joguk megválasztani, hány gyereket akarnak, és azokat mikor vállalják. Bizonyos helyeken a törzsi szokások durvasága miatt a nőknél egészségügyi problémák jelentkeznek, amelyek nyilván hatással lesznek a csecsemőkre is. Sok kisbaba ezért, és a nem megfelelő táplálkozás miatt az 1 éves kort sem éri el. A fogamzásgátló módszerek lényegében nem is léteznek ezekben az országokban. Amiért az egyszerű jelzőt használtam az az, hogy ezen egy stabil, erősen elkötelezett politikai akarat könnyen javíthatna, mint ahogyan történt ez Malawiban, Ruandában (!) és Etiópiában (OASIS, 2012, 14. old.)

Ha már szóba hoztam az államot, akkor egy értelmezési kitérőt tennék. Az állam a nemzetközi jogi felfogás szerint többek között bizonyos terület és a rajta élő népesség feletti főhatalmat jelenti. De ez a jogi értelmezés nem foglalkozik a lakosság milyenségével, összetételével. Az európai gondolkodásmód alapján, a nemzetállamok kialakulását követően az öreg kontinensen, szinte egyértelművé válik, hogy az államhatárokon belül élők egy nemzetet alkotnak. Azonban az afrikai országok távolról sem nevezhetők homogéneknek, és nem is lehet rájuk olyan államként gondolni, mint ahogy tesszük azt az európai/nyugati országok esetében (Salah, 2012.).

A gyarmatosító hatalom a távol eső, sivatagos területekkel nem foglalkozott, nem tekintették gazdaságilag hasznosnak (az atomrobbantásoktól eltekintve). Nem építettek ki infrastruktúrát, nem fejlesztették a területeket, és igazából semmilyen jogrendet nem alkalmaztak az ott élő népesség felett. Ennek eredményeként ezeken a vidékeken élő, főleg pásztorkodással foglalkozó (tehát állandó lakóhellyel nem rendelkező) népcsoportok ki lettek rekesztve a politikai adminisztrációból, érdekképviseletből. Nem vettek részt az ország irányításában, sem az esetleges gazdasági prosperitásban; a modernizáció és az urbanizáció jótékony hatásai is elkerülték őket. Az egyik alapvető problémának ezt a történelmi örökséget és a szociális, döntéshozatali kirekesztettséget nevezném meg.

Az önállósodás után az országok élén ugyanazok a szereplők maradtak, akik anno a francia közigazgatási egységek élén álltak. Legfőbb érdekük a status quo fenntartása, a saját törzsükből, népcsoportjukból történő rekrutáció révén. A paternalizmus és az „urambátyám”-rendszer általánossá vált. Ennek következtében a korrupció hatalmas méreteket ölt a mai napig. A gazdasági különbségek a kormányzó elit és a többiek között megnöttek, hiszen a

vezetés a természeti források kiszípolozására törekedett, és a marginalizált területeken élők kirekesztésére a hatalomból. A minél gyorsabban, minél többet elv működött. Az állam szerepére folyamatosan ki fogok térni a dolgozatomban, hiszen a definíciójából adódóan is az egyetlen megkerülhetetlen tényező.

Nem lehet elkülöníteni a kulturális és tradicionális elemeket sem, amik évszázadok alatt alakultak ki, és erősen kapcsolódnak az életvitelhez és az állam felépítéséhez. Ha a célom a kihívások bemutatása, akkor meghatározó a tradíció-államhatalom relációban, hogy ki rendelkezik a föld feletti joggal, ki szabályozza a föld felhasználását. Itt a gyarmati múltból visszamaradt szabályozás, a szokásjog és a félig-meddig véghezvitt reformok keverednek. A pénzügyi források hiánya miatt az államok képtelenek megfelelő reformok végrehajtására, így érvényben maradtak a gyarmati időkből származó jogszabályok, törvények. (hivatkozás) Ezek gyakran átfedik egymást a területen alkalmazott szokásjoggal. Létrejön egy olyan rendszer, ahol az parancsol, aki nagyobb befolyással rendelkezik. A befolyáshoz pedig legtöbbször pénz és fegyver kell.

A következő évtizedben Afrika legnagyobb problémái közt említhetjük a krónikus víz- és földművelésre alkalmas területek hiányát, a gyorsan növekvő népességet, és az urbanizációt. Valamilyen módon mindegyik összefüggésben van a migrációval. A vándorlás, mint alkalmazkodási stratégia a természeti hatásokhoz már évtizedek óta jelen van a régióban. Azonban az ebben a fejezetben felsoroltak soha nem látott mértékű elvándorlást indíthatnak el, ami csak fokozni fogja az ellentéteket az amúgy is szűkös erőforrások birtoklása felett.

2.3 A természeti feltételekhez kapcsolható konfliktusok

Ezek az incidensek kezdetben lokális összetűzésként jelennek meg, de újabb tényezők bekapcsolódásával eszkalálódhatnak, és regionális problémává fejlődhetnek.

2.3.1 Földművelő vs. pásztorkodó

Alapesetben a két különböző életmódot folytató népek szoros szimbiózisban éltek/élnek együtt. A pásztorok biztosítják a húst, bőrt, trágyázást, viszonzásul mind ők, mind az állatok ételmet kapnak. A kölcsönös érdekek és a cserekereskedelem a kapcsolat alapja.

A kiszámíthatatlan időjárás viszont egyre több gondot okoz. A csordák akkor érik el a termőterületeket, amikor a növények érnek és ez jelenti a legfőbb problémát, mert az állatok a termésben jelentős károkat okoznak, ami a teljes termés mennyiség értékének az ötödét is elérheti (OECD, 2013, 37. old.). Ha az aszály sokáig tart, a felhasználható területek mindkét

fél részéről csökkenek, ennek következményeként bizonyos területekre mindkét fél igényt tart, elkerülhetlenné válnak az összeütközések a két fél között (Adano, Daudi, 2012).

Az utóbbi évtizedekben a termés mennyisége nőtt, de nem azért, mert a földek hozama nagyobb lett, hanem új területeket vontak földművelés alá. Jellemzően a pásztorkodásra is alkalmas területeket törték fel. A kevés csapadéknak és aszályoknak köszönhetően egyre nagyobb területet veszélyeztet az elsivatagosodás. Következésképp a pásztorkodásra alkalmas sáv folyamatosan szűkül, ami tovább fokozza az ellentétet. A piacgazdaság térhódítása miatt a közöttük eddig meghatározó barterkereskedelem szerepe csökken (hivatkozás). A hiányos politikai, gazdasági szabályozás pedig nemcsak felerősíti az ellentéteket, hanem a megoldást is megnehezíti.

Az összetűzések legnagyobb része ebbe a csoportba sorolható, és ritkán válnak nagyobb konfliktussá. De éppen a nagy számok törvénye miatt kell óvatosan kezelni ezeket.

2.3.2 Önálló bányák

Inkább a délebbi területekre igaz, ahol a még megmaradt erdők a határokon átnyúlnak, és természetes védelmet nyújtanak a különböző fegyveres csoportoknak. Az aranykitermelés egyértelműen magas profitot generáló ágazat, aminek a tortájából mindenki szeretne minél nagyobb szeletet kihasítani. Évszázadok óta szimbolizálja a gazdagságot Afrikában, ezért is lehetséges, hogy az aranykereskedelem inkább regionális, mintsem internacionális. Ráadásul Nyugat-Afrikában az aranykereskedelmet semmilyen egyezmény, nyilatkozat nem szabályozza, hogy kitől, mekkora mennyiségben lehet vásárolni. Senkit nem érdekel, hogy az aranyat milyen körülmények között és kik bányászták. A bányákat uraló milíciák így jelentős bevételekre tesznek szert, amiből további fegyvereket vásárolnak, támogatnak különböző politikai csoportokat vagy terjeszkednek, azaz potenciális fenyegetésként jelennek meg a régióban (OECD 2013, 42. old.).

3 Szervezett bűnözés és radikális iszlamizmus: alternatívák a politikai és gazdasági vákuumra

3.1 Térnyerésük okai

A 70-es, 80-as évektől a marginalizált területeken élők frusztrációja és a kormányokkal szembeni elégedetlensége folyamatosan nőtt és a 90-es évektől kezdve már olyan méreteket öltött, hogy fellázadtak a korrupt politikai rendszerek ellen: politikai beleszólást az ország irányításába, és gazdasági fejlődést, a távol eső területek fejlesztését követelték. Kevés kivételtől eltekintve a vezető csoportok gyors, rövidtávú, hitegetésekkel teletűzdelt megállapodásokat kötöttek a rebellis csoportokkal (hivatkozás). De szinte minden maradt a régiben. Ahol nem volt természeti ásványkincs, azokkal a területekkel nem foglalkoztak. Ennek következményeként a sivatagos-félsivatagos területek kvázi autonómiával rendelkeztek. Ezt azonban nem törvényileg szabályozott keretek között érték el, hanem mert a kormányoknak nem állt érdekükben a területek fejlesztése, a népcsoportok beillesztése a társadalomba, helyzetük javítása, és a távol eső területek katonai biztosítása (hivatkozás).

A térségben az algériai polgárháború volt az, amelynek köszönhetően a különböző iszlamista irányvonalak - köztük a dzsihádisták-szalafisták - terjedni kezdtek. Ez együtt járt a fegyveres csoportok és bűnszervezetek befolyásának erősödésével. Azok a népek, amelyek az elzárt vidékeken éltek, fogékonyvá váltak ezekre a nézetekre, hiszen semmilyen más perspektíva nem állt rendelkezésükre. Így a polgárháború után a területek fokozatosan bekapcsolódtak a csempészetbe, és minden egyéb illegális kereskedelembe, amely bevételi forrásként funkcionálhatott (hivatkozás).

Ahogy azt legutóbb Maliban is láthattuk, ha az elégedetlenség elér egy bizonyos szintet a hadseregen belül, akkor akár erővel is fellépnek a regnáló kormány ellen. Ez egész Nyugat-Afrikára jellemző az elmúlt években (Aning, Okyere, Abdallah, 2012).¹⁰ A puccsok nem közvetlen kiváltó okai a konfliktusoknak, hanem azokat erősítő destabilizációs faktorok (Besenyő, 2012 10-12. old.). Ilyen helyzetekben, amíg a közigazgatás nem konszolidálódik, esély sincs egy központilag irányított és szervezett hadseregre. Erős hadsereg nélkül pedig a fegyveres csoportok újabb zónákat vonnak ellenőrzésük alá. Ezeken a vidékeken központi hatalom híján megerősödik a csempészet, mint egy alkalmazkodási alternatívát jelentve az átlagember számára, hogy bevételt, megélhetést biztosítson a családjá számára.

¹⁰2008: Mauritánia, Guinea
2010: Niger
2012: Bissau-Guinea, Mali

3.2 Szervezett bűnözés

A Száhelen és a Szaharán át évszázadokon keresztül vezettek kereskedelmi utak, amik regionális csomópontokban találkoztak. Az így kialakuló kereskedelmi és szociális kapcsolatok gyakran családokon, törzseken alapultak, akik a tranzakciókat informálisan kötötték meg. A határok, vámok hiánya miatt a 19. századtól kezdve már a csempészet vált a fő bevételi forrássá, kihasználva a termékek árai közti különbséget (Lacher, 2012). Az elmúlt 20 évben a cigaretta-, drog-, fegyver- és embercsempészet vált meghatározóvá, ugyanazokat az útvonalakat használva. A kilencvenes években a Líbiát sújtó embargó, és az algériai polgárháború hatására Mali és Niger váltak a regionális elosztó centrumokká. Ha megnézzük a különböző csempészaruk jelenlegi útvonalát, akkor láthatjuk, központi szerepük nem változott.

Embercsempészet: Az illegális kereskedelem fellendülésével az embercsempészek hálózata is kialakult. Jellemző, hogy egy csoport nem foglalkozik az egész folyamattal, hanem csak az útvonal egy szakaszára koncentrálnak. A sok szereplőnek külön kell fizetni, ami csak tovább növeli a kockázatot. Egyedül a Qadhafa törzs tudta monopolizálni az emberkereskedelmet és az abból származó bevételt Líbiában (Lacher, 2012.).

Fegyvercsempészet: A jelenlegi biztonságpolitikai helyzetben képtelenség megbecsülni a régióban lévő fegyverek számát, ami köszönhető a Kadhafi rezsim bukása utáni viszonyoknak is. Az illegális fegyveráramlás fő célpontja 2013-ban Mali volt. Ide érkeztek Algériából, Líbiából és a déli szomszédos országokból a fegyverszállítmányok. A sikeres francia beavatkozás változtatott ezen, bár csak az a kérdés, hogy meddig. Eredetüket nézve több csoportba oszthatjuk a térségben lévő fegyvereket: (1) régebbi konfliktusból visszamaradt f. ; (2) szomszédos régióban zajló válságból származó f. ; (3) korrupstisztviselőktől vásárolt, bérelt f. ; (4) támogató kormánytól származó f. ; (5) importált f. (csekély mennyiség) (UNODC¹¹, 2013).

Cigaretta-csempészet: Az 1980-as évektől kezdve vált virágzó üzletté. Kevés szereplő kezében van a piac, ők általában legálisan működő cégek, amik a szabadkereskedelmi övezetekből (Dubai) szállítják a cigarettát Mauritánia, Togo, Benin partjaihoz, onnan pedig szárazföldön szállítják tovább Marokkó, Algéria, Líbia felé. Az adózást kikerülve csökkentik az államok bevételét, de még sem ez a legfontosabb hatásuk. A 2-3 évtizedes tapasztalatnak és a kiépült kapcsolati, kereskedelmi hálónak köszönhetően megteremtették a lehetőségét az illegális droggereskedelem felvirágzásának.

¹¹ United Nations Office on Drugs and Crime (Az ENSZ kábítószer és szervezett bűnözés elleni szervezete.)

Drogcsempészet: 2000-es évek elején jelent meg, azóta növekvő tendenciát mutat. Ennek okai a fokozódó kereslet Európában és az Arab-félszigeten. A drogok fő származási helye Dél-Amerika és Marokkó. Az előbbiből a kokaint, az utóbbiból a kannabiszt szállítják tovább. A megerősített spanyol és észak-afrikai határvédelem, az instabil környezet és a Száhel övezet távoli részein nem létező állami hatalom miatt erre alakultak ki az „új” útvonalak 2005-ben.

A kokain valamelyik kikötőbe érkezik meg Nyugat-Afrika déli részén, ahonnan vagy magánrepülőkkel, vagy szárazföldön szállítják tovább Bamako, Ouagadougou és Niamey felé. Innen osztják el az észak-afrikai országokba, majd onnan Európába (UNODC, 2013). Az UNODC becslése szerint az Európába érkező kokain 13 % érkezett Bissau-Guineából, aminek értéke több mint 4 milliárd euró.

Hiába a többmilliárdos üzlet, a nemzetközi figyelmet így sem sikerült felkelteni, ez pedig súlyos következményekkel járhat. A kokainüzletben érdekelt a profitjukat politikai hatalom megvásárlására, hadsereg toborzására használják fel. A lefizetett tisztviselők, és magas rangú kormánytagok aláássák a végrehajtó hatalom hitelét, intézményrendszerét. A zsoldosok pedig konfrontálódnak a helyiekkel, rivális csoportokkal, lokális válságócokat kialakítva (Reitano, Shaw, 2013). A két tényező összehatásaként megnyílik az út a radikális iszlamista szervezeteknek.

3.3 Értjük, de mégsem: dzsihádistá-szalafista terrorizmus a Száhelben

Mi a terrorizmus? Triviálisnak tűnő kérdés, pedig egy nagyon fontos problémára világít rá és alapjaiban határozza meg a terrorizmus elleni harcot. Ez magának a terrorizmusnak a nemzetközi szereplők által elfogadott definíciója, illetve annak hiánya. A terrorizmus, mint nemzetközi jogi fogalom vitatott és ennek köszönhetően nincs is kialakult konszenzus az értelmezését illetően.

Már az 1937-es Genfi Konvencióban megjelenik, tehát azt sem lehet mondani, hogy új keletű dologról lenne szó. Itt nem csak az a fontos, hogy egy közös, mindenki által elfogadott definíció kellene. Az ehhez kapcsolódó törvényi keretek és büntetés végrehajtás biztosítsák azokat a lehetséges válaszreakciókat a kormányok és/vagy a regionális szervezetek részéről, amelyek kellőképpen elrettentőek és arányosságban állnak az elkövetett tettekkel.

Jelentős különbség van a nyugati és az arab országok között, hogy melyik csoportokat kell tekinteni terroristának, tehát kikkel nem lehet tárgyalóasztalhoz ülni. Az amerikai döntéshozók és a média is hajlamos egy kategóriába sorolni a Száhelben működő csoportokat, ergo a régió különböző alakulatainak többsége terrorista, és potenciális fenyegetést jelent a

nyugati érdekekre, értékekre. Valóban, számos különféle szervezet működik, de nagy hiba lenne egy kalap alá venni őket.

A tágabb Száhel övezetet figyelembe véve kiemelkedik közülük az AQIM¹² (Mauritána, Mali, Algéria, Niger, Líbia, Csád által határolt sivatagi-félsivatagi részek), a Boko Haram (Nigéria északi része és a határos országok) és az al-Shabab (Szomália). A hangsúlyt ezek közül az AQIM-ra helyezem, mivel működési területe lefedi az általam vizsgált országokat. Bár úgy tűnik, hogy a francia beavatkozás Maliban normalizálta a helyzetet, és az ország szélére űzte a fegyveres csapatokat, azonban a pillanatnyi kép csalóka lehet.

A kevésbé instabil állapot a fenntartásához nélkülözhetetlen azoknak az elemeknek az ismerete, amelyek az elmúlt években a radikális iszlamizmus megerősödéséhez vezettek. Az okokat és azok hatásait egy táblázatban foglaltam össze:

1. táblázat: Az dzsihádistá-szalafizmus megerősödését elősegítő okok és azok következményei

Ok	Okozat
gyenge központi hatalom	távoli területek felett nincs fennhatóság →porózus határok→radikális iszlamisták szabad mozgása; virágzó csempészet→bevételek a tranzitdíjból és a védelmi pénzből ¹³
	gazdasági növekedés hiánya, munkanélküliség→az emberek alternatív bevételi forrásokat keresnek
	mindenre kiható korrupció
bizonyos etnikai csoportok szociális, gazdasági kirekesztettsége	régóta fennálló sérelmek→kormányzó hatalom megdöntésére növekvő akarat (közös nevező az iszlamista csoportokkal)
nyugati állampolgárok elrablása	jelentős bevétel→további fegyvervásárlások, kiképzések, akciók finanszírozása
Kadhafi rezsim összeomlása	fegyveráramlások, hazatérő harcosok

Forrás: saját készítésű táblázat

¹²al- Qaeda in the Land of the Islamic Maghreb (al-Kaida az iszlám Maghreb földjén)

¹³A csempészethez annyit fűznék hozzá, hogy a kisebb mértékű csempészetben részt vesz az AQIM, de nincs konkrét, kézzelfogható bizonyíték arra, hogy drogot is csempészne.

De az csak a siker egyik oldala, ha rájövünk, megismerjük és tanulunk a múlt eseményeiből. A másik, hogy meg kell érteni a szervezet és vezetőinek a gondolkodásmódját: Kik ők? Mi hajtja őket? Mik a sérelmeik, és mit akarnak? Megint egyszerű kérdések, de annál nehezebb rájuk válaszolni.

A radikális csoportok létrejöttét a globalizációra, a nyugati tömegkultúrára való reakcióként lehet értelmezni. Annak fényében teljesen logikusnak tűnik, hogy a globalizáció miatt és azzal szemben az emberek hajlamosak visszafordulni saját közösségük, etnikai, vallási csoportjuk és annak hagyományai felé. Ezt igazolja a szalafista csoportok által hangoztatott végső cél, egy iszlám állam létrehozása, amire már az első fejezetben is utaltam. Az okoknál felsorolt gazdasági és politikai kirekesztettség miatt az emberekben megnő a vágy, hogy tartozni akarnak valahova. Érzékenyebbek és fogékonyabbak lesznek a különböző ideológiák iránt.

Az emberek az állam hiányában nem tudnak másra támaszkodni, csak egymásra, a közösségre és a vallásra. A radikálisok éppen ezt, a lakosság kilátástalanságát, marginalizált helyzetét, csalódottságát és dühét használják ki. Maga a radikalizmus, a dolgok szokatlan módon és extrém eszközökkel való megközelítése Európában is ismert. Elég csak a szélsőséges pártok megnövekvő támogatottságára gondolni válságok idején. Gondoljunk bele, a létbiztonságot fenyegető, permanens problémák hogyan hatnak egy családos emberre. Elkezd alternatív megoldásokat keresni, hogy előteremtse a szükséges összeget a megélhetésre. Ez a gondoskodás ösztönös, a génjeinkben van.

A fiatalabbak felfogását jól illusztrálja egy, a Chatham House-ban tartott beszélgetésen elhangzottak. A résztvevők között volt Robert Fowler, egy kanadai diplomata, aki az ENSZ különmegbízottja volt Nigerben. Őt 130 napig tartotta fogva Mokhtar Belmokhtar.¹⁴ Az interjú alatt többek között kitért arra, hogy fogva tartóik közül többen beszéltek tökéletesen angolul (egyikük hét nyelven beszélt), ami mutatja a relatíve magas iskolázottságukat. Állítása szerint még soha életében nem látott ennyire elhivatott, a céljukra koncentrált fiatal férfiakat. Ez mutatja a maximális elköteleződésüket a dzsihád iránt. Ezzel összhangban szenvedélyesen utáltak¹⁵ minden olyan dolgot, ami a szabadság, demokrácia és egyéb nyugati eszmékkel volt kapcsolatos. Végezetül, büszkék voltak az al-Shabab és a Boko Haram sikereire, és a „testvérekhez” fűződő kapcsolataikra (Fowler, 2011).

Elhivatottság, utálat, büszkeség mind olyan tulajdonságok, amelyekre a racionális érvek nagyon nehezen hatnak.

¹⁴ Az AQIM egyik Száhel övezeti parancsnoka.

¹⁵ Az angol terminusban a „hate with passion” szókapcsolatot használta.

4 Gyenge állam

Az elmúlt két fejezetben röviden ismertettem azokat a veszélyforrásokat és ok-okozati viszonyokat, amelyek alapjául szolgálhatnak az összetettebb kihívásoknak, és egy kialakuló válság kezdeti elemei lehetnek. Ha megnézzük ezeket a faktorokat (csapadékmennyiség, hőmérséklet, áradások, aszály, népességnövekedés, kirekesztettség, történelmi gyökerek, szokásjog, gyenge központi állam, szervezett bűnözés, radikális iszlamizmus) láthatjuk, hogy számos kombinációs lehetőség van.

Ezek összetett kihívások, amelyekkel biztos nem tudnak az államok egyedül szembenézni, szükséges a nyugati kormányok, szervezetek támogatása. Mégis a legfontosabb, hogy a térség országai elkötelezettek legyenek. A 2. és 3. fejezetben kifejezetten kerültem az állam szerepének, felelősségének a jelentőségét. Mint szuverenitás, ő rendelkezik a legfőbb hatalommal, azonban ez cselekvőképességet feltételez és felelősséggel teli. Az utóbbi évtizedekben nem volt meg a politikai akarat, hogy változtassanak és a régóta lappangó gondokat megoldják. A civil szféra politikai gyengesége, a távoli területek nem létező érdekérvényesítő képessége miatt és a kellő nemzetközi nyomás hiányában rá sem voltak kényszerülve, hogy változtassanak.

Mi a rezsimek legfőbb jellemzője? A korrupció. A rendszert elemi szinten meghatározta és meghatározza ma is a Száhel legtöbb országában. Az egyszerű határórtól kezdve a miniszterekig. A csempészet sem csak azért virágzik, mert kvázi nincsen határvédelem, hanem mert az állam fegyveres alakulatainál szolgálók lefizethetők (Nickels, 2013). A szállítmányok így gond nélkül kelnek át az ország területén. Bizonyos, hogy szoros szálak fűzik az iszlamista szervezetekhez az egyes kormányok tagjait is (Fowler, 2011). Ugyan a puccsok rendszerint az akut elégedetlenség miatt törnek ki, és váltják le az addigi vezetőket, de az újak sem különböztek elődeiktől. Minél gyorsabban, minél nagyobb haszonra akartak szert tenni.

Egy másik szerintem megkerülhetetlen kérdés a decentralizáció. Azok a veszélyek, amiket bemutattam lokális szinten keletkeznek és az egyszerű embereket érintik legfőképpen. Szükséges lesz a hatalom bizonyos mértékű átruházása a helyi szintekre. Logikus lépés lenne, hiszen minél közelebből látja valaki az adott helyzetet, annál több információval rendelkezik és könnyebben talál megoldást. Másrészt a kirekesztett népcsoportokkal való megbékélést jelentené, akik pedig lehetőséget kapnának körülményeik javítására.

A második fejezetben azt írtam, hogy a mögöttes tényezők között nincs hierarchikus viszony, mindegyik veszély több-kevésbé egyaránt fontos a körülmények megértése, és a

megfelelő válaszok megtalálása szempontjából. Céлом az volt, hogy rávilágítsak mennyire összetett a valóság, és ezért milyen nehéz egy elfogadható és használható alkalmazkodási stratégia kialakítása. Mégis a korrupciót kiemelném. Behálózza és megbénítja a Száhel országainak gazdaságát, politikai rendszerét és megkérdőjelezi a végrehajtó hatalom legitimitását.

Ahogy az előző fejezet táblázatából is látszik, sok tényező visszavezethető a gyenge állami intézményrendszerre. Nem csak a végrehajtó hatalomra gondolok, hanem az igazságszolgáltatásra, büntetés végrehajtásra is. A hatalmi ágak számonkérésére, vagy legalább ennek a lehetőségére a lakosság, civil szféra részéről.

5 Az EU és Afrika: intézményesített szerepvállalás

Igaz, hogy az afrikai országokat egyre több és szorosabb szálak fűzik a többi földrész államaihoz, de még mindig az Európai Unió a fő kereskedelmi és segélyező partnere a kontinensnek. Afrikában rejlő lehetőségeket, növekedési potenciált és a földrész közelségét figyelembe véve, elgondolkozik az ember, hogy kinek lesz fontosabb ez a kapcsolat.

Az utóbbi időben mindkét fél részéről látszik az elköteleződés, hogy lépjenek túl a donor-támogatott kapcsolaton, és partnerként tekintsenek a másik félre. Ennek eredményeként 2007-ben és 2011-ben két olyan keretrendszert hoztak létre, amik elősegítik a fejlődést és a biztonságos környezet kialakítását.

5.1 Közös Afrika – EU stratégia¹⁶

2007 decemberében, a lisszaboni csúcson írták alá az érintett állam- és kormányfők. Fő szemponttá vált az az elvi állásfoglalás, hogy az „afrikai problémákra afrikai megoldások kellenek”. A magasztos elvek hangoztatása mellett azonban lényeges gyakorlati újításokkal is járt. Nyolc együttműködési területet határozott meg, amiken belül az EU különböző programokat, kezdeményezéseket támogat. A 8 szektor: (1) béke és biztonság; (2) demokratikus kormányzás és emberi jogok; (3) kereskedelem, regionális integráció és infrastruktúra; (4) Milleniumi Fejlődési Célok; (5) energiaszektor; (6) klímaváltozás és környezetvédelem; (7) migráció, mobilitás és munkavállalás; (8) tudomány és információs társadalom (European Commission Memo, 2013).

2010-ben volt a következő, harmadik csúcs, ahol kiálltak a szorosabb gazdasági együttműködés és integráció, a beruházások és a munkahelyteremtés fokozása mellett. A minél hatékonyabb megvalósítás érdekében elfogadtak egy akciótervet a 2011-13-ig terjedő évekre.

¹⁶ Joint Africa-EU Strategy (JAES)

5.2 Stratégia a Biztonságért és Fejlődésért a Száhel övezetben¹⁷

Az Európai Unió első olyan külpolitikai szemléletmódjának (doktrína?) tekinthetjük, ami a gyakorlatra helyezi a hangsúlyt a rendelkezésre álló különböző eszközök és intézmények segítségével, együttműködésével (Pirozzi, 2013, 13. old.). Az EU felismerte, hogy hatékonyan és hosszantartó módon csak úgy tud fellépni az érdekeit, biztonságát sértő fenyegetések ellen, ha innentől fogva átfogó megoldásokban gondolkodik. Ez azt jelenti, hogy a külpolitikai stratégiáit a lehető legszélesebb alapra helyezi. Ebbe beletartoznak a politikai, diplomáciai, jogi, gazdasági, fejlesztési, katonai, rendőri és polgári elemek (Hatzigeorgopoulos, 2013).

Két év előkészítő munka után, amiben az Európai Unió Külügyi Szolgálata, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa is részt vett, 2011-ben írták alá az Afrika Szarva Stratégiával együtt. A stratégia négy akcióterületet ölel fel, amelyek kiegészítik egymást: (1) Fejlődés, „jó” kormányzás és belső konfliktus megoldás; (2) politikai és diplomáciai; (3) biztonság és a jog uralmának biztosítása; (4) megelőzés és harc a radikalizmus és szélsőségesek ellen (EEAS Sahel Strategy, 2011). Továbbá az Európai Bizottság létrehozott közös projekteket is a tagállamokkal. A projektek (1) támogatják az igazságszolgáltatást; (2) Nigerben segítik a kormányerők a belbiztonsági kihívások, és a szociális-gazdasági kirekesztettség ellen; (3) tovább- és átképzésekkel segítik a büntetőjogi rendszert Nigerben, különös tekintettel a terrorizmus területére (Pirozzi, 2013, 16. old.)

A szükséges pénzeszközöket az Európai Fejlesztési Alap, a Stabilitási Eszköz, az Európai Szomszédsági és Partnerségi Támogatási Eszköz és különböző tematikus uniós programok biztosítják.¹⁸ Ezeket kiegészítik az európai kormányok bilaterális egyezményeken alapuló támogatásai. A stratégia középpontjában 3 ország: Mauritánia, Mali és Niger áll. A szakértők szerint már itt felmerül egy lényeges hiba. A Száhel stratégiát alapvetően rosszul határozták meg geopolitikailag, és olyan megkerülhetetlen államokat hagytak ki az együttműködésből, mint Algéria és Nigéria. A másik gyenge pontjaként azt szokták felhozni, hogy túlságosan is nagy hangsúlyt fektet a fejlesztéspolitikára, és így nem marad elegendő forrás azokra a válaszreakciókra, amelyek a régió instabilitásából következnek (Bello, 2012).

Az új külpolitikai keretrendszerbe két misszió tartozik, amelyek sikere vagy sikertelensége meg fogja határozni magának a stratégiának a jövőjét is.

¹⁷ Strategy for Security and Development in the Sahel (későbbiekben Sahel Strategy vagy Száhel stratégia)

¹⁸ Az EU 1.535 milliárd eurót különített el Mauritánia, Mali és Niger részére a 10. Európai Fejlesztési Alapból a 2007-13 közötti időszakra..

5.2.1 EUCAP¹⁹ Sahel Niger

A Száhel Stratégia keretén belül elsőként létrehozott misszió. Niger kormányának kérésére született meg, mandátuma 2012. augusztus 8.-tól kezdődően 2 évre szól (2014. július). Az EUCAP Sahel Niger egy civil küldetés, azért hozták létre, hogy tanácsokat adjon és kiképzést nyújtson a nigeri hatóságoknak, a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni harcban. Központja Niameyben van, de összekötő tisztjei vannak Maliban és Mauritániában is. Nagyjából 50 ember alkotja, akiknek fő szerepük, hogy támogassák regionális és nemzetközi koordinációt, segítsenek a hatóságoknak megvalósítani a nemzeti biztonságpolitikájukat és a jog uralmát, mindezt költséghatékony módon (EUCAP Sahel Niger Factsheet; 2013).

5.2.2 EUTM²⁰ Mali

Ugyancsak a stratégia alá tartozó, de katonai küldetés. 2013 februárjában kérte fel az Európai Uniót Mali egy kiképző misszió felállítására. Az ország kritikus biztonságpolitikai helyzetét figyelembe véve az EUTM Mali erős nemzetközi támogatás kapott, legfontosabb a Biztonsági Tanács 2085 sz. felhatalmazó határozata (Hettyey, 2013). A széleskörű felhatalmazást az is mutatja, hogy 23 ország ad kiképzőket, köztük Magyarország is (15 katonaorvos). 560 fős megbízatása (csak a létszám felét adják kiképzőtisztek, többi a logisztikáért és a kiképzők védelméért felelős) (Fejérdy – Wagner, 2013) és 15 hónapra szól, vezetője egy francia tábornok (EUTM Mali Factsheet, 2013).

A misszió tagjai nem harcoló alakulatok. Fő céljuk Mali hadseregének újjáépítése, kiképzése, nem fegyveres eszközökkel segíteni őket a terrorizmus, és a szervezett bűnözés elleni harcban.

A politikai ellenőrzést a küldetés felett és a stratégiai irányvonalak meghatározását az Európai Unió Politikai és Biztonsági Bizottsága gyakorolja. Meghatározott időközönként az EU Katonai Bizottságának elnöke jelentést tesz a misszióval kapcsolatban.

¹⁹ EUCAP: European Union Capacity-building mission

²⁰ EUTM: European Union Training Mission

6 Az Európai Unió válaszlehetőségei, a Száhel stratégia keretrendszerében

6.1 Szükségesség és hatékonyság

A Lisszaboni Szerződés minden lehetséges eszközzel felruházta az Európai Uniót, hogy következetes, hatékony és kiegyensúlyozott külpolitikát folytathasson. A fejlesztési segélyeken túl gazdasági, diplomáciai és katonai lehetőségek is a rendelkezésre állnak, ha az uniós érdekek sérülnek, vagy ha biztonságpolitikai kockázatok jelennek meg.

Mégis legnagyobb ellenségének magát a rendszert tekintem. A szerződés utáni új külpolitikai irányvonal nagyobb hangsúlyt fektet mind a diplomáciai, mind a katonai funkciókra. Megjelent új intézményként az Európai Unió Külügyi Szolgálat (EEAS)²¹. Hasznos és már régóta szükséges lépésnek tartom ezt, viszont mivel csak most alakult, számos hibával rendelkezik, csiszolni kell rajta és a hatásköre sem teljesen tisztázott az unió egyéb intézményeivel. Az Európai Bizottsággal szemben érezhető a hatásköri kérdésekben egyet nem értés, ellentét. A Bizottság döntött eddig a különböző segélyek, programok működéséről, azok anyagi támogatásáról és céljáról.

Az EUCAP Sahel Niger és az EUTM Mali missziók már közös vezetés alatt működnek. Ahhoz, hogy reálisan is meg tudják valósítani a stratégiában lefektetett alapelvet, a széleskörűséget, ahhoz hatékonyabb belső koordináció kell. Egyrészt az Európai Bizottság főigazgatóságai között, hogy ne kelljen hónapokat várni, amire a belső rendszeren keresztül megy egy kezdeményezés. Másrészt közte és az EU Külügyi Szolgálat között. Mindenképp szükséges lenne optimalizáció és hatékonyságnövelés, különben csak reakciók születnek, és nem megelőző intézkedések. A vállalatok a profitjuk növelése érdekében kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a folyamatok optimalizálásának, ezzel pénzt, időt, és energiát spórolnak meg, amiket később más célokra fordíthatnak.²² Nem azt mondom, hogy egy az egyben át lehet venni, és alkalmazni is lehet vállalatvezetési technikákat, mert nem. Tanulni azonban sokat lehet. Akkor talán nem egy „vízfejhez” fogják hasonlítani az Európai Uniót, hanem egy effektív regionális együttműködésnek, ami képes

Az Európai Unió következő szintjén, az államok érdekérvényesítésénél is megjelenik számos ellentét. Igaz, ezek némiképp érthetőek, hiszen szuverén államokról van szó, amik

²¹ European Union External Action Service

²² Egy példa: Szerintem mindenki ismeri a gore-tex anyagokat. A cég egyik üzemé sem foglalkoztat 150-nél több embert, és ebbe a gyártósor melletti munkástól kezdve a HR-esen át az üzemvezetőig mindenki beletartozik. Miért döntöttek így? Mert rájöttek, ha többen dolgoznak, akkor a problémák közlése rugalmatlanná válik. Így a cég hatékonysága csökken (Cialdini, 2013).

többszörre szem előtt tartják az unió érdekeit, de a sajátjuk még mindig fontosabb. Mindazonáltal ez olyan nehézségeket is generál, amiknek a megoldásához időre és többletenergiára van szükség. Egy ilyen konkrét példa, hogy már a francia beavatkozás előtt egy évvel tudta mindenki, hogy lesz katonai akció, de mégis ennyit kellett várni rá. Miért? Mert Németország, a Skandináv országok vonakodtak egy ilyen beavatkozástól, és mert nem tudtak megegyezni, ki vezesse az akciót (Külügyi Intézet rendezvénye, 2013). Általában ilyenkor fogja a fejét az ember.

Könnyen érthető módon a déli országok, amik a legközelebb vannak a válsághoz, és amiket az illegális bevándorlás legjobban érint, aktívan támogatták az ötletet. De a migráció nem csak a déli országok problémája. Ha a menekültek számát nézzük, akkor igen, de az uniós költségvetésből állítanak fel ideiglenes szállásokat, látják el őket, kvázi gondoskodnak róluk. A költségvetésbe pedig mindenki befizet.

A Száhel stratégia regionális megoldásokat céloz meg. Ennek első lépésének tekintették a Nigerben létrehozott civil missziót, amit kiegészít az EUTM Mali és egy tervezett Mauritániában.²³ A lépésről-lépésre haladás kétségeket ébresztett több szakértőben is. Vajon az afrikai szerepvállalások hatékonyak és sikeresek lesznek-e még ilyen minimális létszámmal is? Beváltják a hozzájuk fűzött reményeket? Még nem lehet megválaszolni ezeket a kérdéseket, azonban az elért eredmények értékelése meghatározza majd a stratégia létjogosultságát.

6.2 A kialakult kihívásokra adható reakciók és a további válságok megelőzése

„Afrikai problémákra afrikai megoldások kellenek” – Thabo Mbeki.

Ahogy az előző fejezetben utaltam rá, ezt a szemléletmódot kell az unióknak mindvégig szem előtt tartani a Száhel övezettel kapcsolatos külpolitikájában. A térség államainak kérésére a katonai beavatkozás rövidtávon még mindenképp opció marad. Többek között azért is, mert a jelenlegi helyzetről megállapítható: a hadseregek létszáma kritikusan alacsony, felszerelésük sokszor alkalmatlan az akciók kivitelezésére, felkészültségük hiányos (Chuter, 2012)

Elsőként a biztonságos környezet megteremtése a cél mindhárom országban. Ez az alapja a későbbi beruházásoknak, gazdasági növekedésnek (Fiott, 2013). Ezt csak regionális alapon tudom elképzelni, mert: a biztonságpolitikai fenyegetések egyformán érintenek minden államot, csak erősségükben van eltérés; az államok súlyos katonai és pénzügyi

²³ Ennek elengedhetetlen feltétele egy felkérés a mauritániai kormány részéről.

hiányosságokkal rendelkeznek. Együttműködve a költségek megoszthatók, kevesebb az esély a korrupcióra, hatékonyabb lépéseket tehetnek. Ezt a katonai együttműködést lenne hivatott jelképezni a 2010 áprilisában, Algéria déli részén, Tamanrassetben felállított Egyesített Katonai Parancsnokság (EKP). Mali, Mauritánia, Niger és Algéria hozták létre, célja közös biztonságpolitikai stratégia kialakítása, egyesített akciók kivitelezése és egy 75 ezer fős egységes hadsereg létrehozása. Az elmúlt évek történései miatt az összefogás megrekedt.

Az Európai Uniónak ezt az együttműködést feltétlen támogatnia kellene, és ösztönözni a résztvevőket, hogy térjenek vissza az eredeti elképzeléshez. Ösztönzés alatt nem csak konkrét pénzügyi segítséget értem, hanem tanácsadók, szakértők, kiképzők küldését is. Szükség lenne összekötő tisztekre az európai misszióktól és az unió déli államainak hadseregétől is. A gazdasági segítség egy meghatározott részét, de legalább 50 %-át kooperációs feltételekhez kötném. Úgy gondolom, hogy semmi értelme annak, ha az Európai Unió felszereli, kiképzí a hadseregeket, de közben mindegyik csak a saját területén képes akciót kivitelezni. Ez eleve életképtelen ötlet olyan ellenféllel szemben, akinek nem számítanak a határok és Líbiától Mauritániáig képes mozgósítani terrorista sejteket.

Az EKP lehetne a magja is egy szélesebb katonai együttműködésnek. Beletartozna Burkina Faso, Csád, későbbiekben Líbia, de mindenekelőtt Nigéria, viszont nem feltétlen módon. Ez alatt azt értem, hogy Nigéria érdemben nem szólhatna bele Mauritánia északi részén lévő, egy lázadó csoport elleni akció tervezésébe, viszont jelen lehetne és véleményét is elmondhatná.

A nemzetközi parancsnokság mellett több érv is szól. Egyrészt nem kötődnének annyira a saját politikai hátszágukhoz, ezzel is csökkenne a korrupció veszélye. Másrészt, amíg nemzetközi erők vannak az országokban, addig a radikálisok meghúzzák magukat és a túlélésre játszanak. Ez idő alatt összpontosítják forrásaikat, új tagokat toboroznak, és tevékenységük egy részét átteszik Líbiába, de várható, hogy nem adják fel ilyen könnyen. A jövőben a békét a helyi erőknek kell fenntartani, ami legalább annyira nehéz, mint a béketeremtés. Harmadrészt a vegyes parancsnokságnak köszönhetően a nemzeti hadseregnek kisebb lenne a befolyása a közpolitikai folyamatokra.

Daron Acemoglu és James Robinson a „Miért buknak el a nemzetek?” c. könyvében számos példán keresztül bemutatja, hogy a prosperitáshoz elengedhetetlen a kizsákmányoló intézményrendszerek megszüntetése, és a teremtő rombolás engedése²⁴.

²⁴ Azaz az új technikák, technológiák adaptálása és fejlesztése, még ha a régebbiek így szükségtelenné is válnak.

Ezért biztonságos környezet megteremtése után a következő lépés az államépítés (Mali), vagy a meglévő hatalmi struktúra transzparenssebbé tétele (Niger, Mauritánia) kell, hogy legyen. Az unió szempontjából is kritikus fázis, hiszen nem szabad, hogy nagyon belekeveredjen a folyamatokba. Az államok szuverenitásuk megsértéseként, a belső jogukba való beavatkozásként értelmeznék ezt, és több negatív eredménye lenne, mint pozitív.

Abban azonban a szakértők egyetértenek, hogy reformra, újjáépítésre szorul az eddigi hatalmi rendszer. Ahogy a 4. fejezetben is hangsúlyoztam, az instabil biztonsági helyzet forrásának a korrupciót és a decentralizáció hiányát tartom. Az egész Száhel-Szahara régiót áthatja a korrupció, politika és szervezett bűnözés összeolvadása.

A hatalmi ágak átláthatóbbá és elszámoltathatóbbá tételének elengedhetetlen eszköze a civil szféra. Úgy gondolom, hogy ez az a közeg, ami a kritikus legalsó és legfelső társadalmi osztályokra is hatással lehet.

Az igazságszolgáltatásra és büntetés végrehajtásra kiemelt szerep hárul. Egy logikusan felépített, kellő elrettentő erővel rendelkező büntetőjog megalkotása, és ennek a jognak a betartatása nagyon fontos lépés a stabilizáció szempontjából. Már ennek az elkészítésénél szükséges a helyi vezetőkkel egyeztetni, hogy egyrészt ne legyen átfedés az állam belső joga és a kialakult szokásjog között, másrészt az ország különböző népcsoportjai így is képviselve legyenek.

A decentralizáció, az autonómia/fél autonómia megadása elkerülhetetlen, ha az államok meg akarják őrizni a területi egységüket. Ehhez szorosan kapcsolódik a gazdasági bevételek visszaosztása. Már régóta nehezményezik a különböző etnikai csoportok, hogy a területükön lévő bányákból származó bevételekből ők is részesüljenek, vagy fejlesztésekkel, vagy állami juttatásokkal.

Véleményem szerint itt is, akárcsak a fegyveres együttműködésnél az „ösztönző támogatások rendszerét” kellene alkalmazni az Európai Uniónak. Ki kellene tűzni elérhető célokat, külön az államokra lebontva és egy régiós célt is. Fontos, hogy elérhető legyen, mert így sikert könyvelhetnek el az országok, aminek hatására könnyebben vállalnak szorosabb együttműködéseket, és maguk is rá fognak jönni, hogy „van értelme” a kapcsolatok kiszélesítésének. Ezt a támogatási rendszert fel lehet úgy építeni, hogy egyre nagyobb, de reális elvárásoknak kell megfelelni az országoknak, viszont ennek megfelelően az Európai Fejlesztési Alapból lehívható összeg is megnő. Az alap összegkeretét diverzifikálni kell, hogy ne csak a kormányok által privilegizált részek fejlődjenek, hanem a távol eső vidékek is. Kiemelt területekként kell kezelni az infrastruktúrafejlesztést, a mezőgazdaságban alkalmazott technikák fejlesztését, a környezet megújulásának fenntartását és a zöldenergiát. Nagyon

hasonló ez az elképzelés az uniós alapok pénzosztásához, csak itt a kormányoknak fel is kell mutatni valamit, nem csak a kész projekteket.

Visszatérve a civil szférához. A megbízott non-profit szervezetek a projektekbe betekintési joggal, minimális beleszólással, viszont értesítési joggal rendelkeznének az unió felé, ha az összeget más célokra használnák fel, vagy ha egyéb rendellenességet találnának. A nem állami szervezeteknek (továbbiakban az angol rövidítést használom, NGO) fontos szerepük lenne a helyiek problémáinak a közvetítésében is. Nem valószínű, hogy egy kormánytisztviselő meglátogat egy távoli települést az ország végén, viszont ezeken a csatornákon keresztül nagyobb eséllyel jutnak el akár a kezdeményezések, akár a problémák is a politikai döntéshozókhoz (legyen ez akár területi, akár állami).

Fontos lenne, hogy a már bevált technikákat adaptálják más régiókba, országokba. Ez a földművelésnél különösen fontos, hogy minél gyorsabban tudjanak alkalmazkodni a szélsőséges környezethez. Így a terméshozam többszörösére növelhető, anélkül, hogy újabb területeket vonnának be. Ehhez az kell, hogy az emberek értesüljenek ezekről a technikákról, legyen alkalmuk, fórumuk megvitatni a különféle módszereket. A földművelés fejlődésének előfeltétele egy korai figyelmeztető rendszer kiépítése, ami segítségével a lakosság könnyebben felkészülhet az időjárási anomáliákra. Itt sem kellene új módszereket kifejleszteni, elég lenne a Nigerben használt rendszert átvenni a többi országnak is (Melly, 2013).

Az embereket érdekeltté is kell tenni a termelésben, lássák, van értelme dolgozni, vannak alternatívák, nem csak a csempészet, terrorizmus. A fiatalokat prioritásként kell kezelni: ők a legfogékonyabbak a különböző szélsőséges eszmék iránt, és ahogy arra a 8. oldalon is utaltam, a Száhelben demográfiai robbanás zajlik. A szűkös erőforrásokért folytatott küzdelem csak fokozódni fog.

Összefoglalás

A dolgozatomban arra kerestem válaszokat, hogy a Száhel országaiban mik azok a motivációs tényezők, amik kényszerítik az embereket, hogy fegyvert ragadjanak, beálljanak terroristának. Tisztában voltam vele, hogy az eredeti okoknak csak töredékét tudjuk meg a médiából. A helyzet ennél sokkal összetettebb lehet.

Egy a térségről szóló rövid ismertető után a háttérben meghúzódó tényezőkre helyeztem a hangsúlyt, mivel ezek rövidtávon nem változtathatók. Már ebben a fejezetben bebizonyosodott, hogy elegendő a földrajzi, kulturális, történelmi hatások közül 2-3-nak az együttes jelenléte, és az államok kritikus gondokkal kerülnek szembe: kisebb, helyi jellegű konfliktusok már ezekből is kialakulhatnak.

A harmadik fejezetben rávilágítottam az alternatív bevételi forrásokra: a szervezett bűnözésre és a terrorizmusra. Kiemeltem a csempészet differenciáltságát, és felhívtam a figyelmet, jelentősége megegyezik a radikális iszlamizmussal. Az utóbbiról mindenki hall, mégis, gazdaságilag eltörpül a milliárdos bevételeket generáló drogcsempészet mellett. Egy táblázatban összefoglaltam a dzsihádistá-szalafista csoportokhoz történő csatlakozás ok-okozati összefüggéseit. Ezekből kiderül, inkább a gyenge állam az, aminek köszönhetően nőtt a csoportok befolyása és nem maga az iszlám.

A 4. fejezetben a központi állam gyengeségét vizsgálva arra jutottam, hogy két tényezőre vezethető vissza, a korrupcióra és a decentralizált állami hatalom hiányára.

Az utolsó két fejezetben a Száhel és az Európai Unió kapcsolatát elemeztem. Bemutattam, hogy már létezik intézményesített együttműködés közöttük, azonban ennek hatékonysága még fokozható. Az eredményesség növelésére felvázoltam egy lehetséges támogatási rendszert, ami az ösztönzésen alapulna. Azonban ehhez elengedhetetlen a politikai akarat, az átláthatóság, a civil ellenőrzés és a végrehajtó hatalom számon kérhetősége.

Következtetésként arra jutottam, hogy biztonságpolitikai szempontból kritikus a helyzet a Száhel övezetben. Ennek legfőbb oka a problémák összetettsége, egymással való szoros korrelációja. Az Európai Unió érdekei pedig megkívánják a térség konszolidációját, gazdasági növekedésének elősegítését. Ebben pedig fontos szerep hárul a diverzifikált támogatásokra az európai országok részéről.

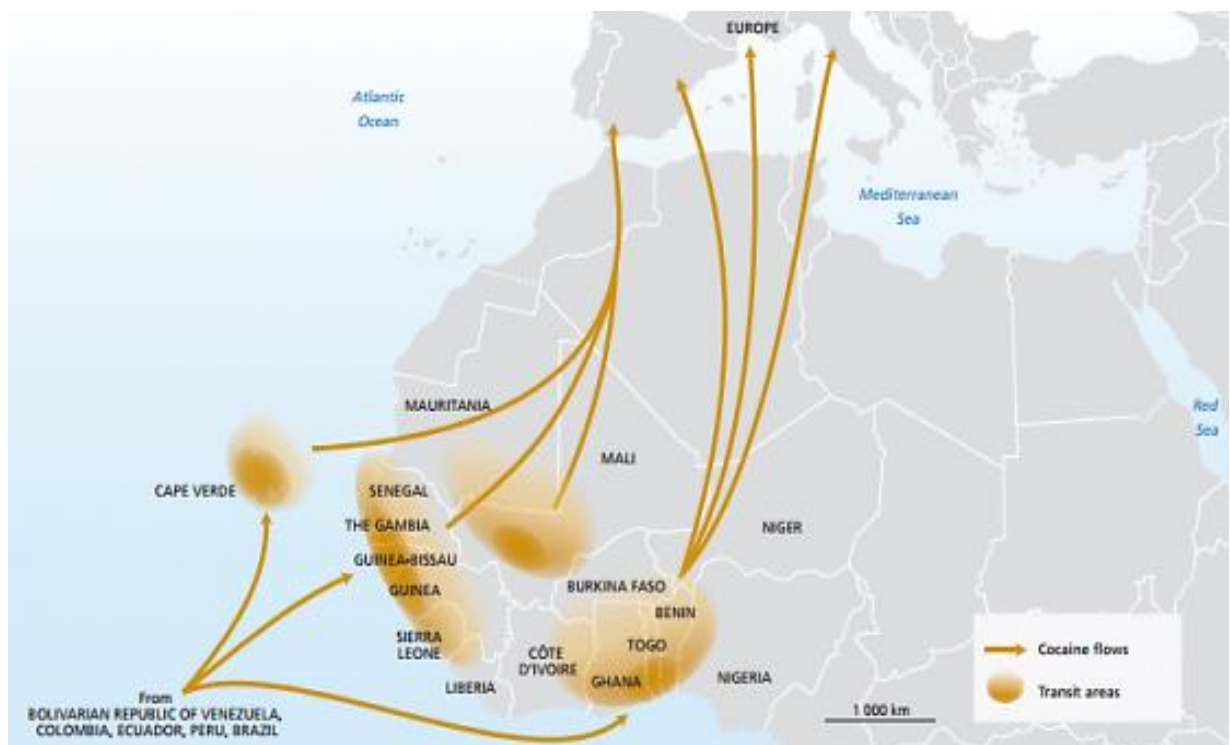
Mellékletek

1. sz. melléklet: Fegyveráramlás a Száhel övezetben

Forrás: United Nations Office on Drugs and Crime, 2013

2. sz. melléklet: Kokain útvonala Európába Nyugat-Afrikán keresztül

Forrás: United Nations Office on Drugs and Crime, 2013

3. sz. melléklet: Afrikai migrációs útvonalak Európa felé

Forrás: Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2007

Hivatkozásjegyzék

- Acemoglu, Daron & Robinson, James A. (2012): *Miért buknak el a nemzetek?* HVG Kiadó Zrt., Budapest
- Adano, Wario R. és Daudi, Fatuma (2012): *Links between climate change, conflict and governance in Africa*. In: Institute for Security Studies Paper, No. 234, 1-16. oldal
- Aning, Kwesi; Okyere, Frank & Mustapha, Abdallah: *Addressing Emerging Security threats in Post-Gaddafi Sahel and the ECOWAS Response to the Malian Crisis*. In: Kofi Annan International Peacekeeping Centre Policy Brief 1, May 2012
- Bello, Oladiran (2012): *Quick Fix or Quicksand? Implementing the EU Sahel Strategy*. In: FRIDE Working Paper 114, 1-20. oldal
- Besenyő János (2012): *Újabb válsággócok Afrikában: Mali*. Honvédségi Szemle, 140. évfolyam, 2012/5. szám, 10-12. oldal
- Chuter, David (2012): *Africa's Security and Stability: Key Issues and Opportunities for Progress*. In: Chatham House Meeting Summary, 2012. November 7.
- Fejérdy Gergely – Wagner Péter (2013): *A nemzetközi beavatkozás francia belpolitikai háttere és a magyar részvétel lehetőségei Maliban*. Magyar Külügyi Intézet tanulmányok, T-2013/2
- Fiott, Daniel és munkatársai (2013): *The Sahel Crisis: Where do European and African Perspectives meet?* In: Institute for European Studies Policy Brief, 2013/02
- Fowler, Robert (2011): *Growing Instability in the Western Sahel: Experiences and Responses*. In: Chatham House transcript, 2011. December 8.
- Hatzigeorgopoulos, Myrto (2013): *The EU's Strategy for the Sahel: A New Turn in EU External Action?* In: International Security Information Service Europe European Security Review, No. 64., 1-7. oldal
- Hettyey András: *A szükséges minimum? Németország szerepvállalása Maliban*. Magyar Külügyi Intézet elemzések, E-2013/5

- Lacher, Wolfram (2012): *Organized Crime and Conflict in the Sahel-Sahara region*. In: The Carnegie Papers, Middle East, 1-21. oldal, 2012. Szeptember
- Melly, Paul (2013): *Translating Famine Early Warning into Early Action: A Sahel Case Study*. Chatham House report, EER/AFP 2013/02
- Nickels, Benjamin P. (2013): *Analysing the Crisis in the Sahel*. In: Geneva Centre for Security Policy Policy Paper, 2013/03
- OECD (2013): *Conflict over Resources and Terrorism: Two facets of Insecurity*, OECD Publishing.
- Pirozzi, Nicoletta (2013): *The EU's comprehensive Approach to Crisis Management*. In: Geneva Center for Democratic Control of Armed Forces Brussels EU Crisis Management Paper Series, 2013. Június
- Potts M., Zulu E. , Wehner M., Castillo F., Henderson C. (2012): *Organizing to Advance Solutions in the Sahel*. Bixby Center for Population, Health & Sustainability, University of California: Berkeley, CA.
- Reitano, Tuesday és Shaw, Mark (2013): *Check your blind spot: Confronting criminal spoilers in the Sahel*. In: Institute for Security Studies Policy Brief, No. 39.
- Salah, Mohamed Mahmoud Mohamaed (2012): *Threats to Peace and Security in the Sahel: Responding to the Crisis in Mali*. In: International Peace Institute Issue Brief, 1-9. oldal
- UNEP (2011): *Climate Change, Migration and Conflict in the Sahel*. United Nations Environment Programme
- Wiktorowicz, Quintan (2001): *The New Global Threat: Transnational Salafis and Jihad*. In: Middle East Policy Council Journal, Volume 8, Number 4

Elektronikus források:

European Commission MEMO (2013): *Key Facts on the Joint Africa-EU Strategy*:

[http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-13-367_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-367_en.htm)

(Letöltés ideje: 2013.10.24.)

EEAS (2013): EUCAP Sahel Niger civilian mission:

http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eucap-sahel-niger/pdf/factsheet_eucap_sahel_niger_en.pdf

(Letöltés ideje: 2014.02.15.)

EEAS (2011): *Strategy for Security and Development in the Sahel*:

http://www.eeas.europa.eu/africa/docs/sahel_strategy_en.pdf

(Letöltés ideje: 2013.10.24.)

EEAS (2013): EU Training Mission in Mali (EUTM Mali):

http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf

(Letöltési ideje: 2014.02.15.)

Frankfurter Allgemeine Zeitung (2007): *Haupttrouten der afrikanischen Migranten nach*

Europa (map): <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/frontex-sommerpause-in-der-hochsaison-1461779-b2.html>

(Letöltés ideje: 2014.03.12.)

UNODC (2013): *Firearms trafficking in West Africa (map)*:

http://www.unodc.org/documents/toc/Reports/TOCTAWestAfrica/West_Africa_TOC_FIREARMS.pdf

(Letöltés ideje: 2014.03.07.)

UNODC (2013): *Cocaine from the Andes via West Africa to Europe (map)*:

http://www.unodc.org/documents/toc/Reports/TOCTAWestAfrica/West_Africa_TOC_COCAINE.pdf

(Letöltés ideje: 2014.03.07.)